

3.1.6. Architektura nadzemní části dřevin

3.1.6.1. Základní pojmy

a) Architektura:

- způsob uspořádání os nadzemní části →
- dána především:
  - diferenciací
  - větvením
  - postavením
  - orientací
  - hierarchickým uspořádáním nadzemních os (stonku)
- viditelný morfologický výraz genetického programu stromu v jakémkoliv čase (Hallé aj. 1978)
- pojem:
  - **nezahrnující v sobě velikost** (tím se, mimo jiné, odlišuje od pojmu habitus)
  - **statický** (neobjasňuje dynamiku výstavby), **proto vytvořen** pojem → **architektonický model** (viz dále)
- **k hlavním znakům architektury náleží:**
  - přítomnost kmenu
  - je-li kmen součástí koruny
  - průběh kmenu v koruně
  - **charakter větvení koruny:**
    - počet řádů os/větví
    - počet a vzájemný poměr počtu os/větví jednotlivých řádů
    - postavení os/větví v koruně (nadřízenost, podřízenost, rovnocennost)
    - orientace os/větví v koruně:
      - úhel větvení (pod kterým vyrůstají z kmenu nebo mateřské větve či výhonu)
      - orientace/průběh střední a vrcholové části os/větví
  - **tvorba odnoží a kořenových výmladků**

b) Architektonický model, respektive krátce **model**:

- **růstový program stromu, který determinuje sukcesivní architektonické etapy** (Hallé aj. 1978)
- **pojem:**
  - **dynamický** (objasňuje způsob vzniku nadzemní části)
  - **abstraktní**
  - **zviditelněný jedině sérií "architektur":**
    - kompletní spektrum architektonických fází modelu začíná vyklíčením semene a končí, když strom zakvete a rozptýlí semeno
    - skutečnost, že strom dál roste (zvětšuje velikost) není důležitá → podstatou modelu je kvalitativní změna

- k nejdůležitějším kritériím modelu patří:
  - životnost meristémů (monopodium versus sympodium)
  - diferenciací vrcholových meristémů (sexuální versus vegetativní diferenciací → zakončení osy vegetativním či generativním orgánem)
  - plagiotropie (vodorovný růst) versus ortotropie (vzpřímený růst)
  - rytmický versus kontinuální růst
- 23 architektonických modelů, z nichž pouze menší část se týká dřevin mírného pásma . (Hallé aj. (1978)

Oba pojmy se navzájem doplňují:

- architektura:
  - pro praxi významnější
- architektonický model:
  - uplatnění především ve vědě:
  - **pro praxi omezené použití:**
    - vztahuje se na mladé rostliny, resp. hlavní osy starších exemplářů
    - v důsledku tzv. metamorfózy architektury (viz dále):
      - 2 taxony se stejným modelem mohou mít v dospělosti odlišnou architekturu (např. *Pinus ponderosa* a *P. pinea*)
      - 2 jedinci jednoho taxonu (stejný model) mohou mít odlišnou architekturu

c) Osa jako základní jednotka architektury

Osa:

- **v obecném pojetí** = více či méně prutovitý či tyčovitý útvar, nesoucí listy a postranní osy/větvě
- **v užším morfologickém významu** = jen ta část útvaru, která vytvořena jedním a týmž vrcholovým meristémem:
  - **monopódium** – např. kmen jedle jen z jedné osy
  - **sympódium** – např. kmen lípy sestává z každoročně na sebe navazujících nových krátkých os → označován jako **nepravá osa**

Rozlišování na pravé a nepravé osy v praxi není většinou potřebné.

Lze vymezit osy různých řádů (viz kapitola „intenzita větvení“), což umožní:

- **popsat architekturu**
- **pochopit její vnitřní souvislosti**

d) Autonomie os a jejich postavení

Každá **osa** je **relativně autonomní orgán** → základem pro to způsob napojení dceřiné osy na mateřskou.

Postavení (rank) os v koruně:

- vyjadřováno pojmy:
  - nadřizenost
  - podřizenost
  - rovnocennost
- **závisí od:**
  - **stupně oslunění** (fotosyntetické výkonnosti)
  - **lokalizace** (výška jejich nasazení a vrcholu) v koruně
  - **orientace** (úhel svírající se svislicí)
  - **pomocné ukazatele konkurenceschopnosti osy:**
    - tzv. **větevní kroužek** → výrazně vyvinutý a ostře odsazený od větve značí nízkou vitalitu
    - **tloušťka osy** vzhledem k osám sousedním
- vypracován i **matematický model ke stanovení relativní dominance osy**, vyjadřující její vztah k osám sousedním

e) Korunová hierarchie

Vzájemný vztah os (nadřizenost, podřizenost, rovnocennost) **v rámci jedince** jako celku.

Jen **na počátku své existence jsou všechny dřeviny** (semenáče) **přísně hierarchicky uspořádaný celek** (jedna dominující hlavní osa).

Následně se může přísně hierarchické uspořádání snižovat a vznikat více os přibližně rovnocenných, jež si výrazně konkurují:

- velmi rychle u keřů,
- později postupně u většiny listnatých stromů a menší části jehličnanů

Rozpětí korunové hierarchie:

- (přísně) hierarchická – jedna dominující osa
- heterarchická až
- polyarchická koruna – několik víceméně rovnocenných hlavních os

Stupeň korunové hierarchie podmíněn:

- geneticky (taxon)
- vývojovým stádiem jedince
- stanovištěm
- pěstováním (řez)
- traumatickými účinky vnějšího prostředí (především poškození či zničení terminálního výhonu): abiotické, biotické, antropické

3.1.6.2. Metamorfóza architektury koruny

Charakter koruny se může během života jedince (především u stromů) zřetelně měnit.

Formy:

- změna způsobu větvení a postavení větví
- změna stupně hierarchie koruny
- tzv. reiterace
- změna architektury v závislosti na změně vitality
- ostatní výše neuvedené reakce na podněty z vnějšího prostředí

a) Změna způsobu větvení a postavení větví

Změna monopodiálního větvení na sympodiální na počátku dospělosti některých dřevin v důsledku nástupu tvorby květních orgánů v terminálních pupenech postranních os (např. rody *Acer*, *Rhododendron*, *Alnus*).

Mnohé dřeviny zachovávají počáteční radiální postavení větví (postranních os) jen na svislých či příkře vzpřímených osách. Na ostatních osách jsou dceřinné výhony rozprostřeny víceméně dvouřadě ve vodorovné či svislé ploše.

Některé liány přícepivé (*Hedera*, *Euonymus fortunei*) mají rozdílnou architekturu:

- **sterilní část rostliny** → osy přitisklé k opoře a přichycené k ní přícepivými kořínky
- **fertilní části rostliny** → osy odstávající zřetelně od opory a bez přícepivých kořínků

b) Změna stupně hierarchie koruny (viz výše)

c) Reiterace

Jedná se o:

- **proces přizpůsobování se vnějšímu prostředí**
- opakování architektonického modelu výhony, které nebyly, co se týče místa a doby jejich vzniku, dle samotného modelu předpovězeny (Oldemann, 1978)
- latinsky „re“ = zpět, „iteratio“ = opakování
- **výsledné struktury tohoto procesu nazývány někdy jako reiteráty**

V procesu reiterace se mění prvotní iniciální architektura v tzv. oportunistickou architekturu.

Příčiny reiterace:

- **traumatické** - náhlé negativní vlivy prostředí, především poškození (záměrný řez je také poškození)
- **adaptivní** - vyvolány měnícími se podmínkami prostředí (například změny světelného požitku v důsledku uvolnění jedince ze zápoje)

Základní typy reiterace u stromů:

- **úplné**
  - vzpřímené, stroměčkovitého charakteru (náhrada ztraceného vrcholu atd.)
  - původ:
    - proventivní (spící) a/nebo adventivní (náhradní) pupeny
    - zpětná diferenciacie stonku (např. z osy 1. řádu vznikne osa 0. řádu)
- **částečné**
  - charakter větví (např. na kmenu po uvolnění ze zápoje)
  - původ: především proventivní pupeny

d) Změna architektury v závislosti na změně vitality:

- **se snižující se vitalitou:**
  - **klesá až nakonec zcela ustává tvorba makroblastů**
  - zvyšuje se podíl brachyblastů, až nakonec jediným typem výhonů
  - **odumírání os či jejich částí** (jen při výraznějším poklesu vitality)
- **dlouhodobější snížení vitality** (změna poměrného zastoupení jednotlivých typů výhonů a případné odumírání os) **vede ke změně architektury**

e) Výše neuvedené reakce na podněty z vnějšího prostředí

Mezi nejvýznamnější patří reakce na:

- **nedostatek světla** → redukce zastíněných částí koruny
- **poškození výhonů:**
  - okus zvířít
  - vzájemné ošlehávání výhonů sousedících jedinců (především v období rašení)
  - jednostranné působení intenzivního proudění vzduchu (vlajkové koruny)
  - nepříznivé účinky zimy
- **pěstování dřevin:**
  - **řez** (nevyvolávající reiterace)
  - **tvarování:**
    - tvarovací řez letošních až jednoletých výhonů
    - vyvazování, zaplétání, ohýbání os
    - štěpování

3.1.6.3. Mechanismy ovlivňující vznik architektury

Celá řada vzájemně souvisejících, **k nejznámějším patří:**

- adaptivní růst
- tvorba reakčního dřeva
- apikální dominance
- konkurence os v rámci koruny

a) Adaptivní růst

Podstata:

- v místě zvýšeného namáhání tvoří kambium širší letokruhy dřeva a obráceně

Účel:

- **optimální konstrukce má při namáhání na svém povrchu rovnoměrně rozložené pnutí:**
  - zvýšené pnutí – možné mechanické selhání
  - snížené pnutí – plýtvání stavebním materiálem.
- **spoluúčast na sladění dimenzí:**
  - jednotlivých os v rámci jedince
  - dílčích částí v rámci jednotlivých os

b) Reakční dřevo

Místo vzniku:

- šikmo postavené kmeny
- větve

Účel:

- **kmeny opět napřímit**
- **větve:**
  - **stabilizovat proti působení zemské tíže**
  - **vzpřímení postranní větve jako náhrady za ztracenou hlavní osu:**
    - viz reiterace (zpětná diferenciací osy)
    - uplatnění především u dřevin s přísně hierarchickou organizací koruny (např. *Picea abies*)

Vlastnosti:

- **jehličnany:**
  - vzniká na spodní straně kmenu či větve
  - širší letokruhy, tlustostěnné buňky s vyšším obsahem ligninu
  - schopné vykonávat podélný tlak – **tzv. tlakové dřevo**
- **listnáče:**
  - vzniká na horní straně kmenu či větve
  - širší letokruhy, tlustostěnné buňky s vyšším obsahem celulózy
  - schopné stahování v podélném směru – **tzv. tahové dřevo**

c) Apikální dominance

Růstový vrchol ovlivňuje hormonálně níže postavené části:

- **brání (předčasněmu) prorašení pupenů v roce jejich založení:**
  - je-li slabá, pupen proraší bez prožití období klidu →
  - vznikají sylleptické výhony/sylleptické větvení – tzv. předčasný obrost (na jeho bázi chybí nahloučená internodia a pupenové šupiny)
- **brání na počátku vegetace v prorašení všech postranních pupenů ložského výhonu (především na jeho bázi) →**
  - **vznik tzv. spících (proventivních) pupenů**
  - místo 19.700 výhonů, které by mohly teoreticky vzniknout u desetiletého stromu, napočítáno ve skutečnosti (Vyskot a kol. 1971):

- buk ... 295	- jedle ... 726
- bříza ... 238	- smrk ... 135

Silná apikální kontrola způsobuje:

- víceméně vodorovný (plagiotropní) růst větví
- **výrazně hierarchické uspořádání koruny**

Zeslabení apikální kontroly (odstranění vrcholového pupenu) → vznikají **reiterace**:

- zpětná diferenciací os
- vyrašení výmladků ze spících pupenů

d) Konkurence os v rámci koruny

Korelace mezi různými systémy os probíhá prostřednictvím konkurence.

Dominující osy:

- jsou lépe zásobovány vodou a živinami a
- přispívají výrazněji k zásobování celého organismu asimiláty

Relativní dominance osy se dá odečíst z morfologických znaků (viz výše).

Změny v dosavadní rovnováze mezi dominujícími a podřízenými osami, **se projevují** navenek **reiteracemi**.

Korektní interpretace těchto projevů dovoluje:

- včas odhalit staticky problematické útvary a
- najít optimální pěstební opatření

Pochopení dynamické rovnováhy koruny je základním předpokladem toho, aby ji výraznější řez v koruně (např. při redukci rozměrů) nenarušil a nevyvolal se tak „nouzové“ reakce (reiterace), vedoucí k výraznému narušení „přirozené“ architektury, pokud není žádoucí.

3.1.6.4. Vliv způsobů množení a pěstování sazenic na architekturu dřevin

Některé stromovité taxony (především jehličnany) množené:

- řízky z postranních os mají (oproti semenáčům):
  - keřovitý charakter (např. *Taxus*, *Torreya*, *Cephalotaxus*), případně až
  - přísný vodorovný (plagiotropní) růst charakteru větve (*Araucaria*)
- rouby z postranních os mají (oproti semenáčům):
  - méně pravidelně zavětvenou korunu, případně až
  - pouze plagiotropní růst os (např. rody čeledi *Pinaceae*, *Taxaceae*)

Keřovité taxony štěpované v korunce na podnož stromovitého růstu získávají architekturu stromu.

Cíleným pěstováním (řez, vyvazování) lze získat:

- u typických keřů výrazný kmínek
- u stromů s hierarchickou architekturou vícekmenné exempláře

3.1.6.5. Architektura stromu

Primární výhon (vyrůstá ze semene):

- trvale vzpřímený růst
- rychlost růstu/délka ročních přírůstků se v prvních letech každoročně zvětšuje
- větvení:
  - akrotonní
  - zpočátku potlačené – až po dostatečném druhotném ztloustnutí báze primárního výhonu
  - postranní výhony prvních ročníků často brzy odumírají – vznik kmenu
  - postranní výhony pozdějších ročníků vytrvávají a tvoří základ koruny
  - poměry u monopódia a sympódia:
    - z praktického pohledu obdobné, u sympódia však obvykle:
      - poněkud náročnější vypěstování kvalitního kmenu
      - větší sklon k polyarchnímu uspořádání koruny
    - z hlediska rostlinné morfologie je kmen:
      - pravá osa u monopódia
      - nepravá osa u sympódia

3.1.6.6. Architektura keře

Primární výhon:

- zůstává slabý, často již na konci 2. roku zastaví dlouhivý růst, případně začne od konce odumírat
- obvykle již ve 2. roce z pupenů v paždí děložních listů a spodních normálních listů tvoří bujně osy – tzv. obnovovací výhony, rychle přerůstající výhon primární

- z bází prvních obnovovacích výhonů se tvoří v dalším roce výhony nové, které svou délkou a tloušťkou předčí mateřské výhony
- u některých taxonů část obnovovacích výhonů roste vodorovně jako tzv. odnože:
  - nadzemní (např. *Euonymus europaeus*)
  - podzemní (např. *Symphoricarpos albus*)
- obnovovací výhony se obvykle:
  - již v následujícím roce větví a
  - jejich dlouhý růst v dalších letech poměrně rychle ustává

Základní podmínky vzniku keře (Bartels 1993):

- způsob větvení, při kterém je podporován naznačený růst výhonů z bazálních pupenů:
  - bazitonie - vztaženo na roční výhon
  - celková bazitonie - vztaženo na celou rostlinu
- relativně malá výška, odvozená:
  - z rychle se zkracující délky ročních přírůstků a/nebo
  - obloukovitého růstu výhonů většiny keřů

Aktivita bazální obnovovací zóny keřů je u jednotlivých druhů velmi rozdílná:

- výrazná - tvorba velkého množství obnovovacích výhonů, a to po celý život:
  - např. *Rosa*, *Rubus*, *Kerria* aj.
  - délka existence z nich vzniklých částí rostliny (větví) je
    - relativně krátká (u opadavých druhů *Rubus* pouze dva roky)
    - obnovují se proto mnohokrát během života jedince
    - náročnější na tzv. udržovací řez
    - dobře regenerují po silném zmlazení
- málo výrazná - tvoří málo obnovovacích výhonů, a to ještě především v počátečních fázích vývoje jedince:
  - např. *Hamamelis*, *Rhododendron* aj.
  - délka existence z nich vzniklých větví je proto obvykle:
    - poměrně dlouhá
    - jedna, nebo několik málo generací větví během života jedince
    - málo náročné na udržovací řez
    - obtížněji regenerují po silném zmlazení

Podle charakteru růstu a větvení bazálních obnovovacích výhonů můžeme velkou část keřů rozdělit do dvou skupin:

- **bazální obnovovací výhony se ohýbají a větví mezotonně:**
  - daleko **nejrozšířenější skupina keřů**
  - např. *Berberis*, *Philadelphus*, *Forsythia*, *Deutzia*, *Lonicera*
  - obnovovací výhony:
    - zpočátku vzpřímené, brzy se obloukovitě ohýbají a
    - postranní výhony vyrůstají z jejich horní strany (epitonie), nejsilnější v místě největšího ohybu (mezotonie)
  - nejsilnější postranní výhony opakují obraz větvení výhonů mateřských → vzniká často etážovitá stavba
  - **obnovování větví:**
    - **bazální obnovovací zóna obvykle aktivní**
    - **obnova možná i pomocí výmladků (výhonů ze spících pupenů), které se často tvoří ve středních částech starých větví**
- **bazální obnovovací výhony se neohýbají a větví akrotonně:**
  - např. *Corylus avellana*, *Ribes uva-crispa*, *Euonymus europaeus*, *Rhododendron*, ale i některé drobnější kulovité keře, jako je třeba *Potentilla fruticosa*, *Daphne striata* aj.
  - **obnovovací výhony a z nich vzniklé větve si zachovávají více méně vzpřímené postavení a jsou obdobného charakteru jako postranní větve stromů.**
  - **obnovování větví:**
    - **aktivita bazální obnovovací zóny obvykle málo aktivní**, u některých taxonů prakticky zanedbatelná: např. mnohé taxony čeledi *Hamamelidaceae*, *Exochorda*, *Cotinus*, **keřovité** *Acer*, *Laburnum*, *Photinia*, stálezelené druhy *Rhododendron*.
    - **prakticky chybí tvorba výmladků ve vyšších partiích větví** → nejen u řezu zmlazovacího, ale i u **udržovacího odstraňovat větve co nejnižší u země**

3.1.6.7. Závěry pro praxi

Architektura nadzemní části má význam pro:

- **uplatnění dřevin v zahradní a krajinářské tvorbě**
- **determinaci dřevin**
- **pro potřebu a techniku řezu**, protože:
  - její přirozená či záměrně pozměněná forma je rozhodující pro funkčnost jedince či složeného vegetačního prvku (skupiny či porostu dřevin)
  - má zásadní význam pro jejich mechanickou odolnost
  - je ukazatelem správnosti předchozího způsobu řezu
  - lze z ní odvodit potřebu a způsob řezu: míra souladu s „cílovou“ architekturou, mechanicky slabá místa, aktivita bazální obnovovací zóny keřů, přirozená modifikace architektury během ontogeneze (hierarchie versus polyarchie), přizpůsobování se podnětům z vnějšího prostředí (reiterace)
- **pro další pěstební a též obnovná opatření**, protože:
  - je ukazatelem reakce dřevin na předchozí pěstební opatření
  - je ukazatelem vitality a přizpůsobování se jedince faktorům stanoviště a jejich změnám (např. potřeba úpravy stanoviště)

- některé její aspekty (např. odnožování a výmladnost) může být žádoucí potlačovat, jindy naopak i podporovat
- **pro bioindikaci stanoviště**
- **pro hodnocení kvality sazenic**

3.1.6.8 Praktické uplatnění znalostí architektury dřevin při jejich řezu – vybraný příklad

Respektování architektury dřevin při jejich řezu patří vůbec k nejsložitějším úkolům péče o dřeviny. Jsou k tomu zapotřebí jak dostatečné teoretické znalosti, tak poměrně dlouhodobé zkušenosti s jejich praktickou aplikací. V neposlední řadě je předpokladem úspěchu i určitý talent k této činnosti.

Vážným zájemcům o tuto problematiku lze doporučit ke studiu především publikaci Pfisterera (**Pfisterer 1999**), která patří pravděpodobně k nejucelenějším dílům z této oblasti ve světovém měřítku, orientovaným na praxi.

Jako příklad bude dále zmíněna následující dílčí oblast, které u nás doposud není věnována dostatečná pozornost.

Architektura mladých alejových stromů

Také u nás se v posledních letech vysazuje poměrně hodně tzv. alejových stromů, u kterých se předpokládá (pokud ne, tak si to život později vynutí!), že by báze jejich koruny v dospělosti měla být z provozních důvodů 4 a více metrů nad zemí.

Realizace těchto stromořadí výpěstky, které již ve školce získaly požadovanou délku kmenu není ani v bohatším zahraničí běžná. Standardním postupem je (mělo by být), že se vysadí stromy s korunou založenou ve výšce 2,2 až 2,5 m a po ujmoutí – tak jak strom narůstá – se tato koruna postupně vyvíjí až do požadované výšky.

Předpokladem pro tento postup je (Uehre 2000, 2002, 2003):

- vhodná **architektura školkařských výpěstků**
- správný **postup při vyvívání na trvalém stanovišti**

Architektura školkařských výpěstků

Vhodný školkařský výpěstek by měl mít:

- kmen průběžný až do vrcholu koruny
- kmen, pokud možno, plnodřevný (nezužující se významněji) až do výše budoucí báze koruny
- větve výrazně podřízené kmenu (tenké a relativně krátké)

Předpokladem pro to je:

- **dostatečně hustý spon ve školce** → výpěstky z „extra velkého“ sponu nejsou pro tento účel vhodné!
- **správný řez** → vycházející z poznatku, že suma průřezů větví v koruně (jedno zda více tenčích nebo méně tlustších) nesmí překročit určitou sumu, jinak dochází k výraznému zužování kmenu (problémovým rodem je v tomto směru především *Aesculus*, naopak málo citlivým *Betula* a *Alnus*, uprostřed se nachází *Tilia*, *Quercus* a *Acer*)

Výše uvedené skutečnosti vyžadují i **alternativní metody měření a kontrolování výpěstků** → na pracovišti výše uvedeného autora vypracovali následující postup:

- obvod kmenu 3 x přesazovaných stromů je měřen ve výškách 1,0, 2,2 a 3,5 m
- obvod kmenu 4 x přesazovaných stromů je měřen ve výškách 1,0, 2,5 a 4,0 m
- z takto získaných hodnot se stanoví průměr

Postup při vyvěttování na trvalém stanovišti

Navrhovaná opatření je možné shrnout následovně:

- podpora růstu na špatných stanovištích cílenou zálivkou a hnojením
- po ujmoutí plynulé odvěttování v následujících 6 až 8 letech při respektování těchto pravidel:
  - udržovat poměr délky kmenu k délce koruny na hodnotě 60 : 40 → když je podíl koruny příliš velký, tak musí být vyvětvena
  - ročně vyvětvit 0,5 až 0,7 m
  - tlusté větve s kvocientem (tloušťka báze větve/tloušťka kmenu pod větví) větším jak 0,7 z koruny při výchovném řezu odstraňovat, protože se kmen nad jejich nasazením výrazně zužuje

4. Seznam použité literatury

Bartels, H. *Gehölzkunde*. Stuttgart, 1993.

Hallé, F. – Oldemann, R. A. A. – Tomlinson, P. B. *Tropical Trees and Forests*. Berlin – Heidelberg – New York, 1978.

Mattheck, C. - Breloer, H. *Handbuch der Schadenskunde*. Freiburg, 1993.

Pejchal, M. Hodnocení vitality stromů v městských ulicích. In *Stromy v ulicích, Praha 1994*. Mělník : Sekce péče o dřeviny při Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 1994, s. 32 - 44.

Pejchal, M. Architektura dřevin – cíl i východisko jejich řezu. In *Strom pro život – život pro strom IV*. Praha : Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2003, s. 21 - 25. ISBN 80-902910-4-X.

Pfisterer, J. A. Metamorphose der Kronenarchitektur im Verlauf der Ontogenese und ihre Konsequenz für die habitusgerechte Kronenpflege. *Jahrbuch der Baumpflege* 1998. Braunschweig, 1998, s. 244 – 248.

Pfisterer, J. A. *Gehölzschnitt nach den Gesetzen der Natur*. Stuttgart, 1999.

Pfisterer, J. A. Frühzeitige Baumkronen-Kontrolle auf der Grundlage von Reiterationen und Kronenkonkurrenz. *Jahrbuch der Baumpflege* 2001. Braunschweig, 2001, s. 48 – 61.

Pfisterer, J. A. Ein mathematisches Modell zur Kronendominanz. *grünFORUM.LA*, 2002, č. 9, s. 24 – 27.

Roloff, A. *Baumkronen*. Stuttgart, 2001.

Roloff, A. Reiterationen – ein wichtiger Reaktionsmechanismus von Bäumen auf Umweltveränderungen. *Jahrbuch der Baumpflege* 2001. Braunschweig, 2001a, s. 39 – 47.

Rauh, W. Über die Gesetzmässigkeit der Verzweigung und deren Bedeutung für die Wuchsformen der Pflanzen. *Mitteilungen der Deutschen dendrologischen Gesellschaft*. Nr. 52, 1939, s. 86 – 111.

Schigo, A. *Die neue Baumbiologie*. Braunschweig, 1990.

Uehre, P. Grundstein für eine alte Allee. *Deutsche Baumschule*, 2000, č. 9, s. 18 – 20.

Uehre, P. Kronen- und Stammentwicklung von Alleeebäumen. *Jahrbuch der Baumpflege* 2002, s. 265 – 269.

Uehre, P. Die Wolbecker Allee – Theorie und Praxis. *Deutsche Baumschule*, 2003, č. 3, s. 37 – 38.

Studijní materiál pro předmět “dendrologie”

© Miloš Pejchal

MENDELU, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2017